



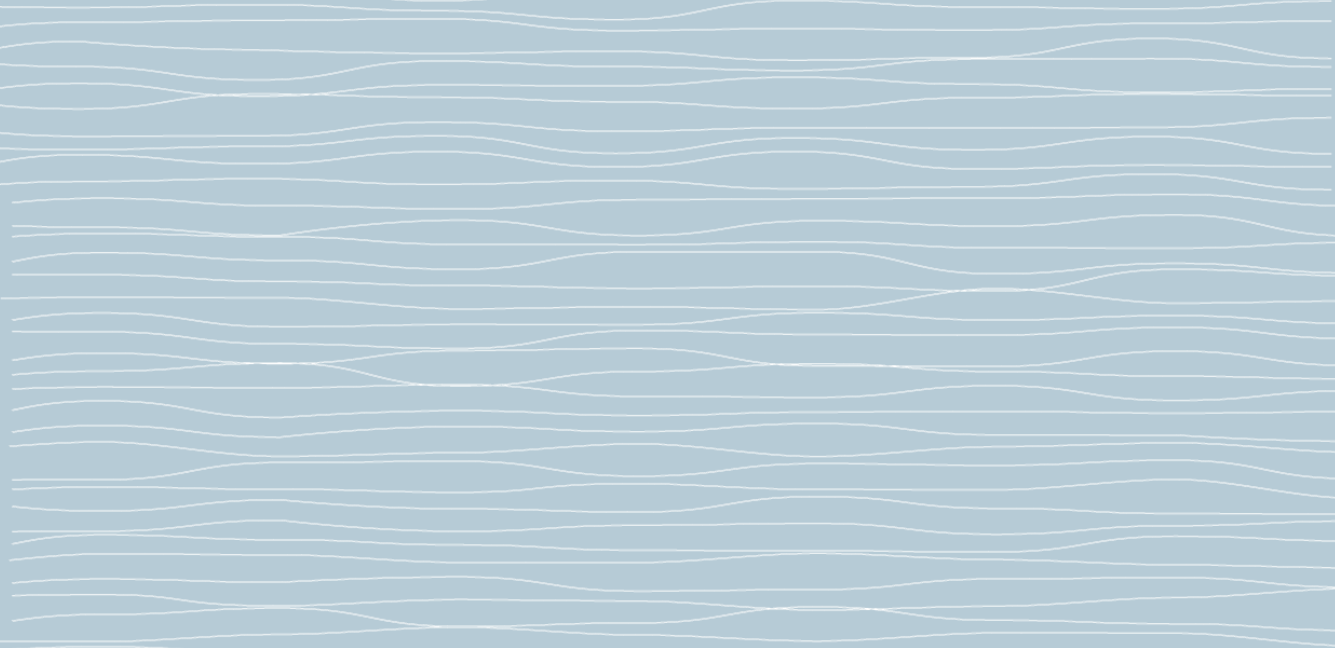
FORSKNINGSPROGRAMMET GLOBALISERINGEN OCH FÖRETAGEN

FREDRIK SJÖHOLM

SÄRTRYCK ur Magnus Henrekson, red. (2009), *IFN/UII 1939–2009*.

Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling.

Stockholm: Ekerlids.



FORSKNINGSPROGRAMMET GLOBALISERINGEN OCH FÖRETAGEN

FREDRIK SJÖHOLM

Historien om svensk ekonomisk utveckling handlar i hög grad om internationell integration. Utländska entreprenörer och utländskt kapital bidrog till industrialismens genombrott i slutet av 1800-talet. Utländska marknader var av avgörande betydelse för svenska företag när en liten och fattig befolkning begränsade den inhemska marknadens storlek. Svenska företag var tidigt framgångsrika med att öppna utländska filialer och anläggningar.

Under efterkrigstiden har världens länder blivit allt mer ekonomiskt integrerade och i dag är graden av integration högre än någonsin. Allt fler länder deltar i internationell handel med industriprodukter (Baldwin och Martin 1999; Bordo m.fl. 1999). Länder exporterar allt mer av sin produktion, och importerar allt mer av sin konsumtion. Handel sker inte bara med varor utan även med tjänster. Samtidigt ökar internationella kapitalflöden och berör ett allt bredare spektrum av sektorer. I denna utveckling får de multinationella företagen en ökande betydelse. Dessa företag står för en stor del av världens produktion, sysselsättning, export, och forskning och utveckling.

Globalisering innebär att svenska företags verksamhet och svensk ekonomisk utveckling är intimt förknippad med den internationella utvecklingen. Exempelvis kan en kris på bostadsmarknaden i USA komma att paralysera svenska banker, medan tillväxt i Kina ger nytt liv åt svenska gruvor och avfolkningsbygder.

I en värld där finans- och varumarknader är sammanlänkade måste den internationella aspekten tas i beaktande vid genomförandet av olika typer av ekonomisk analys. Att studera svensk ekonomi i isolering ger en ofullständig bild av dess problem och möjligheter. Studier av globaliseringens orsaker och ekonomiska effekter har följaktligen varit av stor betydelse vid IFN. Detta kapitel

ger en kort beskrivning av globaliseringens utveckling och av forskningen kring ekonomisk globalisering vid IFN.

VARFÖR ÖKAR GLOBALISERINGEN?

Hur ska man förstå den ökade globaliseringen? Ekonomisk forskning betonar i huvudsak två faktorer: institutionella och tekniska förändringar.

Historiskt har länder och regeringar ofta fokuserat på hur man kan uppmuntra uppkomsten och utvecklandet av inhemska företag och skydda dem från utländsk konkurrens med hjälp av tullar och regleringar. I Sverige var denna strategi inte lika uttalad som i många andra länder då den var svårare att genomföra på en liten marknad som den svenska. Inte desto mindre fanns det även i Sverige hinder för exempelvis utländska företags verksamhet långt in på 1980-talet.

Denna syn på hur ekonomisk utveckling bäst gynnas har med tiden fått ge vika för en allt bredare konsensus kring vikten av integration med omvärlden. Företag som skyddas från utländsk konkurrens tenderar att stagnera, och skyddade ekonomier tenderar att utvecklas svagare än ekonomier som öppnar sig mot omvärlden. Insikten om detta har lett till att länder runt om i världen sedan 1950-talet har genomfört betydande liberaliseringar av sina handels- och kapitalregleringar.

Internationella handelsliberaliseringar under GATT och WTO samt regionala frihandelsområden som EU och NAFTA har påverkat den ekonomiska integrationen positivt. Genom sänkta tullar och borttagande av en mängd andra handelshinder har liberaliseringen ökat handeln och även möjliggjort för multinationella företag att dela upp produktionskedjan mellan länder, s.k. vertikal integration. Olika delar av en slutlig produkt produceras allt oftare i fler olika länder. Fenomenet kallas *offshoring* och tycks ha ökat under senare år (Grossman och Rossi-Hansberg 2008).

Uppdelning av produktionskedjan på enheter i olika länder förutsätter att företagen ingår i ett internationellt nätverk av företag som samarbetar. Det kräver i sin tur tekniska förändringar. För det första ställer det krav på att information kan spridas snabbt och effektivt mellan länder så att produktionen kan kontrolleras och samordnas. Sådan informations-spridning har underlättats betydligt genom framstegen i informations- och kommunikationsteknologi. Det förklarar förmodligen en stor del av de ökade direktinvesteringarna (Ekholm 2008, s. 7–8). Vidare krävs det att kostnaden för transport av insatsvaror och färdiga produkter är låg. Även här har den tekniska utvecklingen varit gynnsam och priset på transporter har minskat betydligt under de senaste decennierna.

EKONOMISKA EFFEKTER AV GLOBALISERING

Välståndet i världen har aldrig varit högre än i dag. Den genomsnittlige svensken har en levnadsstandard som var ytterst få förunnat för 100 år sedan. Konsumtion av mat, kläder, boende, resor och en mängd andra produkter är högre än någonsin tidigare. Även tillgången på offentliga tjänster som sjukvård, utbildning och olika trygghetssystem har ökat. Utvecklingen i övriga delar av världen är i stort sett lika positiv. Exempelvis har andelen fattiga minskat från ca två tredjedelar av världens befolkning i början av 1900-talet till under en femtedel i dag. Analfabetism och barnadödlighet har minskat medan livslängd och kaloriintag ökat (Harrison 2006). Den snabba tillväxten kan fullständigt förändra samhällen på förhållandevis kort tid. Invånarna i Sydkorea hade t.ex. en levnadsnivå i början av 1960-talet som i mångt och mycket påminde om nivån i Europa på 1600-talet. Knappt 50 år senare är nivån i stället jämförbar med dagens levnadsstandard i södra Europa.

Det är inte troligt att denna positiva utveckling skulle ha kommit till stånd utan en hög grad av globalisering. Så har exempelvis nästan all minskning av extrem fattigdom skett i länder som är integrerade med omvärlden i termer av handel och inflöde av multinationella företag (Sala-i-Martin 2006). Utvecklingen i länder som valt en mer isolationistisk ekonomisk politik har varit betydligt dystrare.

Internationell handel och internationella kapitalflöden bidrar genom ett antal olika mekanismer till länders välstånd. För det första leder det till en ökad produktion genom specialisering. Länder specialiserar sig på produktion av varor där de är relativt effektiva (har en komparativ fördel) och importerar varor som andra länder är relativt bättre på att producera. Denna specialisering ökar den totala produktionen och konsumtionen. En ökad specialisering skapar även stordriftsfördelar med ytterligare välståndsvinster som följd.

Ökad globalisering innebär också ökad konkurrens, vilket ger ökad ekonomisk tillväxt eftersom det tvingar företag till ständig utveckling och förbättringar för att trygga sin existens. Företag som inte klarar denna konkurrens tvingas ut från marknaden och frigör därmed resurser för mer konkurrenskraftiga och växande företag. Resultatet blir stigande produktivitet och ett större välstånd.

Slutligen innebär globalisering en ökad möjlighet till teknologispridning. De multinationella företagen står för den största delen av världens forskning och utveckling och därigenom även för den största delen av nya produkter och processer. Etablering av utländska företag ger värdlandet tillgång till ny teknik, vilket gynnar den ekonomiska tillväxten.

Det finns sålunda ett antal orsaker till att globaliseringen bidrar till ökat välstånd för såväl industrialiserade som utvecklingsländer. Det är dock inte säkert

att alla enskilda individer i varje land gynnas. Ofta finns både vinnare och förlorare. Vinnarna är individer som får jobb i branscher där produktion och export expanderar och individer i länder och regioner där utländska företag lokaliseras. För individer i tidigare skyddade näringar med bristande konkurrensförmåga är globaliseringen ett hot, åtminstone på kort sikt, och inte en möjlighet. Mer generellt tenderar vinnarna att vara individer med egenskaper som används i näringar där landet har en relativt fördelaktig position medan förlorarna är individer vars egenskaper gör dem lämpade i näringar där konkurrensen hårdnar vid ökad internationalisering. För ett land som Sverige är det framför allt högutbildad arbetskraft som gynnas medan effekten för lågutbildad arbetskraft är mer osäker. Den generella bilden är dock att vinnarna är fler än förlorarna.

FORSKNING KRING GLOBALISERING 1939–2005

Som framgår av diskussionen ovan kännetecknas Sverige av en hög grad av ekonomisk integration med omvärlden. När IUI skapades för 70 år sedan var situationen annorlunda. Första världskriget satte punkt för en första epok av ekonomisk liberalism och växande internationell integration. I stället blev det startpunkten för en tid av protektionism, depression och framväxten av totalitära regimer. Vid andra världskrigets utbrott 1939 var därför Sveriges integration med omvärlden relativt blygsam.

Följaktligen var internationell ekonomi inte något framträdande ämnesområde för IUI vars uppgift var, då som nu, att studera frågor av särskild vikt för näringsliv och samhälle. I stället dominerade studier om produktion och välfärd i avspärrningstider. De få studier i internationell ekonomi som genomfördes under de första åren hade främst karaktären av omvärldsbevakning. Detta var inte minst viktigt under krigsåren då intresset från myndigheter och näringsliv var stort för utvecklingen i omvärlden men tillgången på relevant information var begränsad. Under kriget tillsattes därför en speciell enhet på IUI med syfte att bevaka den ekonomisk-politiska utvecklingen. Verksamheten levde kvar även några år efter krigsslutet (Dahmén 1950, s. 10). Under de sista krigsåren påbörjades även diskussioner kring hur handelspolitiken skulle kunna utformas efter kriget. I skriften *Svensk handelspolitik efter kriget* argumenterar Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering (1945), under ledning av Gunnar Myrdal och med deltagande av IUI-chefen Ingvar Svenilsson, för att svensk utrikeshandel är en förutsättning för välstånd och sysselsättning och att den statliga reglering av utrikeshandeln som skett under kriget därför borde fasas ut.

I slutet av 1940-talet och under 1950-talet präglades IUI:s verksamhet av ett stort antal studier som undersökte konkurrenskraften i olika svenska branscher.

Textilier, skor, bryggerinäring och kemisk industri var alla föremål för detaljerade studier. Det var framför allt utvecklingen på den svenska marknaden som undersöktes även om viss jämförelse med utländsk produktion gjordes. Det fanns dock även studier som höjde blicken och studerade utvecklingen i omvärlden. Ett exempel är Ingvar Svennilsons (1959) rapport om den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa.

Nämnda studier av omvärlden till trots, så ägnade IUI långt fram på 1960-talet endast sporadiskt intresse åt internationell ekonomi. Att detta forskningsfält skulle komma att bli viktigt var dock naturligt allt eftersom mellankrigstidens protektionism byttes mot globala handelsliberaliseringar.

Under slutet av 1960-talet börjar man kunna se hur den ökade internationella integrationen påverkar forskningsinriktningen på IUI. Ett antal yngre doktorander kom till IUI för att skriva sina doktorsavhandlingar i internationell ekonomi kring skiftet mellan 1960- och 1970-tal. Lars Lundberg, Birgitta Swedenborg, Lennart Ohlsson och Hans-Fredrik Samuelsson förtjänar att särskilt lyftas fram.

Lars Lundberg kom till IUI från Uppsala, först via ett internationellt projekt om kapitalbildning och ekonomisk tillväxt vars svenska del leddes av Ragnar Bentzel och sedan 1969 som anställd forskare, rekryterad av Lars Nabseth (Lundberg 2009). Efter att ha skrivit sin licentiatavhandling inom detta fält sadlade Lars Lundberg om och började studera frågeställningar kring handelspolitik och ekonomisk integration. Hans avhandling är en studie över svenska tullar och icke-tariffära handelshinder och av effekter av europeisk integration på svensk ekonomi (Lundberg 1976). Längre fram i karriären fortsatte han att studera ett stort antal andra frågeställningar inom internationell handel och internationella investeringar. Lundberg var aktiv vid ett antal akademiska institutioner i Sverige och återvände även till IUI under några år i slutet av 1980-talet.

Birgitta Swedenborg kom till IUI 1969 och var banbrytande för institutets forskning kring multinationella företag. Upprinnelsen till hennes studier var en i vissa kretsar stark oro för vad svenska företags allt snabbare utlandsexpansion skulle innebära för produktion och välfärd i Sverige. Swedenborgs forskning visade att svenska multinationella företags expansion av utländska dotterbolag inte var negativ för svensk produktion och svensk export. Däremot ändrades verksamheten i Sverige med mer export av insatsvaror och mindre av färdiga produkter. Dessutom möjliggjordes större satsningar på forskning och utveckling och på ett internationellt försäljningsnät, som även gynnade den svenska verksamheten (se t.ex. Swedenborg 1979).

Förutsättningen för analysen var ett idogt insamlande av data på svenska multinationella företags verksamhet i moderbolag och utländska dotterbolag. Därigenom lade Birgitta Swedenborg tillsammans med framförallt Eva Thiel grunden

till en databas som kom att utveckla sig till en guldgruva för ett stort antal svenska och internationella forskare (Swedenborg 2009). Birgitta Swedenborg hade också ett stort internationellt kontaktnät som gynnade institutet.

Hans-Fredrik Samuelsson kom också att intressera sig för utländska direktinvesteringar och multinationella företag och studerade inflödet av utländska direktinvesteringar, dvs. svenska utlandsägda företags verksamhet. Till skillnad från utgående direktinvesteringar var dessa av blygsam omfattning på 1960- och 70-talen. Frågan var emellertid på intet vis okontroversiell. I stora delar av det politiska etablissemanget och i vissa akademiska kretsar förfäktades ännu idéer om multinationella företag som ett redskap för utsugning och orättvisa (Berntsson och Persson 1968; Hermele och Larsson 1977). Följaktligen begränsade de flesta länder inflödet av utländska företag. Detta kan te sig något förvånande i dag när i princip alla länder, och många enskilda regioner och städer, i stället spenderar avsevärda resurser på att försöka attrahera utländska företag.

Mer specifikt studerade Hans-Fredrik Samuelsson bestämningsfaktorer för utländska direktinvesteringar i Sverige (Samuelsson 1977). Analysen genomfördes med hjälp av enkätundersökningar, i mångt och mycket ett arbete liknande det som i dag utförs på den statliga myndigheten Tillväxtanalys (tidigare ITPS).

Lennart Ohlsson forskade också inom internationell ekonomi men fokuserade på handelsmönster och industristruktur. Han undersökte bl.a. utrikeshandelns påverkan på svensk ekonomisk tillväxt sedan slutet av 1800-talet (Ohlsson 1969) men även hur efterkrigstidens handelsliberaliseringar påverkat svensk industristruktur (Ohlsson 1976).

Svensk ekonomi kom att drabbas av allvarliga problem under 1970-talet, något som också fick effekter på den forskning som bedrevs vid IUI. Fokus ligger under 1970-talets senare del på andra frågeställningar än på internationell ekonomi, även om studier av exempelvis utländska direktinvesteringar fortfarande förekom.

I början av 1980-talet lanserades ett flertal studier där förhållanden i Sverige jämförs med andra länder. Bo Carlsson, Bertil Holmlund, Eva Christina Horwitz och Lars Oxelheim, för att nämna några personer, var involverade i denna typ av projekt med frågeställningar såsom industristöd och arbetsmarknadspolitik. Dessa projekt genomfördes ibland tillsammans med IUI:s systerorganisationer i övriga nordiska länder.

Lars Oxelheim och även Clas Wihlborg skrev ett stort antal arbeten om internationella finansiella marknader och om multinationella företag. Lars Oxelheims arbete kombinerade forskning inom företagsekonomi och nationalekonomi och visade bl.a. hur svenska finansiella marknader integrerades med omvärlden och hur multinationella företag hanterar olika typer av risk (t.ex.

Oxelheim 1987 och 1990). Andra arbeten i internationell ekonomi vid denna tid inkluderar Per Lundborgs arbeten om migration i de nordiska länderna (Lundborg 1991).

Europas ekonomiska integration fördjupades stegvis med införandet av den gemensamma marknaden och Europeiska Unionen. I Sverige debatterades flitigt de ekonomiska implikationerna av det europeiska samarbetet och vad ett eventuellt deltagande skulle få för ekonomiska konsekvenser för Sverige. Det stora intresset för europafrågor märktes också i den strida ström av rapporter och artiklar som skrevs vid IUI om EG i slutet av 1980- och början av 1990-talet. Thomas Andersson och Pontus Braunerhjelm m.fl. belyste i ett stort antal studier hur Sverige skulle påverkas av den inre marknaden (t.ex. Braunerhjelm 1990; Andersson och Fredriksson 1993). Deras slutsatser tenderade att vara positiva till ett svenskt EG-medlemskap.

Pontus Braunerhjelm blev vice vd vid IUI 1994 och även programchef för ett mer formaliserat program i internationell ekonomi. Under hans ledning rekryterades ett flertal unga forskare i internationell ekonomi såsom Henrik Braconier, Karolina Ekholm, Gunnar Fors, Mattias Ganslandt, Pehr-Johan Norbäck och Lars Persson. Vidare utvecklades det internationella nätverket och ledande forskare som James Markusen vid University of Colorado och Anthony Venables vid London School of Economics var flitiga besökare vid IUI.

Forskningen i internationell ekonomi intensifierades således under Pontus Braunerhjelm's ledning och kom att till stor del kretsa kring frågeställningar rörande utländska direktinvesteringar, en forskning som knöt väl an till tidigare arbeten vid institutet. Exempelvis studerades bestämningsfaktorer till utländska direktinvesteringar och dessa investeringars effekter på sysselsättning, export och forskning och utveckling.

Lars Persson tog år 2000 över ansvaret för forskningen i internationell ekonomi. Rekryteringen av forskare i internationell ekonomi fortsatte med bl.a. Helena Svaleryd, Jonas Vlachos och ett par år senare Fredrik Heyman. Det kan vara speciellt intressant att lyfta fram forskningen kring internationella företagsuppköp som initierades som en reaktion på det stora antalet utländska uppköp av svenska företag under 1990-talet. Tongivande i denna forskning var Pehr-Johan Norbäck och Lars Persson (t.ex. Norbäck och Persson 2008). Vidare undersökte exempelvis Gunnar Fors och Roger Svensson i ett antal rapporter hur ekonomiska aktiviteter i svenska multinationella företags huvudkontor påverkar produktivitet och försäljning i de utländska dotterbolagen (Fors och Svensson 2002). Henrik Braconier och Karolina Ekholm studerade svenska multinationella företag, bl.a. hur allokering av arbetskraft sker inom multinationella koncerner (Braconier och Ekholm 2000), medan Mattias Ganslandt, Helena Svaleryd och Jonas Vlachos

undersökte olika handelsfrågor (Ganslandt och Markusen 2001; Svaleryd och Vlachos 2002).

NUTIDA FORSKNING OM GLOBALISERING

GLOBALISERINGEN FORTSÄTTER ATT ÖKA

Som redan framgått är svensk ekonomi sedan länge i hög grad internationellt integrerad. Mindre känt är kanske att graden av integration har ökat avsevärt sedan början av 1990-talet. Svensk export har ökat från ca 30 procent av BNP till över 50 procent. Importen har ökat på samma sätt. Handelsmönstret har också gradvis förändrats med exempelvis en ökad handel med de snabbväxande ekonomierna i Ostasien.

Vidare har svenska företag fortsatt att expandera sina verksamheter utomlands. I dag är det ca 50 procent fler som jobbar i svenska företags utländska verksamheter än i deras svenska anläggningar. Ett helt nytt fenomen är att Sverige i dag inte bara är en källa för utgående direktinvesteringar utan även mottagare av en stor mängd utländska multinationella företag. Många av dessa investeringar har skett genom företagsammanslagningar såsom ABB, AstraZeneca och StoraEnso, men även genom företagsköp som GMs köp av Saabs personbilstillverkning och Fords köp av Volvo Personvagnar. Svenska arbetstagare i den privata sektorn som är anställda i utländska företag har ökat från ca 9 procent 1990 till ca 27 procent i dag.¹

Man kan alltså utan att överdriva hävda att den globaliseringsprocess vi nu är mitt uppe i är av historiska proportioner. Processen drivs dels av den snabba framväxten av integrerade finansiella marknader där företag snabbt kan byta ägande över nationsgränserna, dels av framväxten av ekonomiskt starka och allt mer internationellt öppna länder som de före detta sovjetländerna, Kina och Indien.

Detta kan emellertid inte förklara varför ökningen i graden av globalisering har varit kraftigare i Sverige än i många jämförbara länder (Hakkala, Heyman och Sjöholm 2008). En kombination av specifika svenska förhållanden tycks vara viktiga. Ett sådant är att Sverige sedan början av 1990-talet liberaliserat ekonomin mer än de flesta andra i-länder (Hansson m.fl. 2007; Golub 2003). Hinder för utlänningar att äga företag och egendom har tagits bort, vilket i kombination med avregleringar på kapital- och valutamarknaderna gett förbättrade möjligheter för utländska ägare att investera i Sverige.²

¹ Henrekson och Jakobsson (2008) beräknar att hela 40 procent av alla privatanställda i företag med fler än 200 anställda nu arbetar i utlandsägda dotterbolag.

² Se även Bergh (2007).

Två andra orsaker som brukar framhåvas är deprecieringen av den svenska kronan 1992 och det svenska inträdet i EU 1995. Deprecieringen gjorde det billigare att producera i Sverige i jämförelse med andra länder och eventuellt även billigare för utlänningar att förvärva svenska företag. EU-inträdet förbättrade Sveriges tillgång till den stora europeiska marknaden och mildrade därigenom nackdelen av att vara ett relativt litet land beläget i utkanten av Europa.

En annan orsak är att den svenska näringslivsstrukturen med många stora multinationella företag sannolikt har ökat inflödet av utländska direktinvesteringar. En stor andel av dessa investeringar sker som förvärv av eller fusioner med redan existerande företag. I Sverige har det funnits och finns fortfarande många potentiella uppköpskandidater.

FORSKNINGSPROJEKT

Med anledning av dessa för svenskt näringsliv viktiga förändringar har IFN intensifierat sin forskning om globaliseringens ekonomiska effekter. Forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen syftar primärt till att öka vår förståelse av vilka ekonomiska grundförutsättningar, bolagsägandeformer och allmänna institutioner som i ett internationellt perspektiv kan säkerställa en effektiv strukturomvandling och därmed tillvarata de tillväxtnöjligheter som globaliseringsprocessen medför. Programmet leds sedan 2007 av Fredrik Sjöholm och huvudfinansiär är Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse. Andra viktiga finansiärer är Torsten och Ragnar Söderbergs Stiftelse, och Jan Wallanders och Tom Hedelius Stiftelse.

I forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen ingår forskning som studerar en rad aspekter av globaliseringen. Vissa projekt, såsom internationaliseringen av tjänstesektorn, sker i samarbete med andra forskningsprogram på IFN. Huvuddelen av forskningen vid IFN kring globalisering kan delas in i tre breda delprojekt: multinationella företag och utländska direktinvesteringar, global och regional integration, och omvärldsbevakning. Nedan följer en något mer detaljerad beskrivning av de olika delprojekten i globaliseringsprogrammet.

MULTINATIONELLA FÖRETAG OCH UTLÄNDSKA DIREKT- INVESTERINGAR

Det största forskningsfältet i globaliseringsprogrammet förblir multinationella företag och effekten av utländska direktinvesteringar. Den exceptionellt stora förekomsten av svenska multinationella företag är en viktig förklaring. En annan är en lång tradition av forskning på detta fält – IUI/IFN har sedan början av 1970-talet kontinuerligt bedrivit forskning av högsta internationella klass om multinationella företag.

En mycket stor andel av de utländska direktinvesteringarna sker i dag i form

av förvärv snarare än genom att utländska företag etablerar helt nya anläggningar. I den svenska debatten påstås det ibland att utländska företagsförvärv som sker i Sverige inte är till gagn för samhället, och att svenska uppköpta företag skulle ha klarat sig bättre på egen hand. Särskilt i samband med att Volvo Personvagnar och Saab haft stora ekonomiska problem under 2008 och 2009 har detta resonemang tagit fart.

På IFN bedrivs betydande forskning som dels syftar till att teoretiskt förklara internationella företagsförvärv (t.ex. Norbäck och Persson 2008), dels empirisk forskning som undersöker ekonomiska effekter av sådana förvärv (t.ex. Heyman, Sjöholm och Gustavsson Tingvall 2007).

Som exempel på teoretisk forskning kring företagsförvärv kan nämnas det projekt som analyserar om höga svenska ägarskatter eller andra oförmånliga betingelser för svenskt företagsägande riskerar att leda till ineffektiva utländska förvärv. Ineffektiva ägare i länder där ägandet är mer gynnat, exempelvis genom låga skatter, kan förvärva företag med effektiva svenska ägare eftersom de inte behöver betala lika höga skatter. Vilka typer av ägande och skattenackdelar som riskerar att leda till ineffektivt ägande är dock inte närmare studerat. Pehr-Johan Norbäck m.fl. (2008) visar i en rapport att sänkta utländska vinstskatter kan leda till ineffektiva företagsförvärv om de utländska ägarna kan föra ut obeskattade vinster till sitt hemland efter uppköpet. Detta följer av att värdet för de utländska ägarna av ett uppköp i sådana fall blir större ju lägre den utländska vinstskatten är.

Den empiriska forskningen studerar mestadels effekten av utländska direktinvesteringar i Sverige. I synnerhet har arbetsmarknadseffekter av utländska direktinvesteringar analyserats. Forskning vid IFN visar exempelvis att inflöde av utländska direktinvesteringar leder till högre löner, framför allt för högkvalificerad personal, och att efterfrågan på arbetskraft som utför icke-rutinartade arbetsuppgifter ökar medan efterfrågan på arbetskraft med rutinartade uppgifter minskar (Hakkala, Heyman och Sjöholm 2008). Vidare tycks utländska direktinvesteringar leda till något minskad lönediskriminering av kvinnor (Heyman, Svaleryd och Vlachos 2008).

INTERNATIONELLA INSTITUTIONER OCH HANDEL

De senaste årtiondenas internationella ekonomiska landskap kännetecknas av två viktiga förändringar. För det första har det skett stora globala handelsliberaliseringar inom ramen för GATT och WTO. För det andra har regional integration genomförts på många håll runt om i världen, exempelvis i Europa genom EU och i Nord- och Centralamerika genom NAFTA. Både global och regional integration påverkar svenska företag och svensk ekonomi. Under senare år har därför ett antal projekt genomförts som syftar till att mer i detalj undersöka dessa fenomen.

Internationella integrationsavtal som EU och WTO är primärt avsedda att reglera de negativa konsekvenser som nationellt ekonomisk-politiskt beslutsfattande kan medföra. För att åstadkomma detta räcker det inte med att avtalen reglerar användandet av direkta gränshinder för handel, som tullar. De måste även begränsa användandet av policyinstrument som åtminstone vid en första anblick är avsedda att reglera inhemska förhållanden, men som har internationella konsekvenser. Exempelvis kan skatter och subventioner av inhemska produktion, miljöregleringar, arbetsmarknadspolitik, produktsäkerhetslagstiftning och konkurrensolitik utformas så att de i praktiken är förtäckta handelshinder. Svårigheten vid utformandet av internationella integrationsavtal är att balansera önskemålet om internationell integration mot det om nationell suveränitet över inhemska policyinstrument.

Ett projekt som analyserar ovanstående konflikter och som är värt att lyftas fram fokuserar på varför handelsavtal ofta framstår som ofullständiga. Det finns enligt Henrik Horn m.fl. (2009) två grundläggande skäl till varför handelsavtal är ofullständiga. Dels finns ett mycket stort antal policyinstrument som direkt eller indirekt påverkar handeln. Avtalet bör tillåta att dessa används för legitima syften men inte för protektionism och detta kräver sofistikerade avtal. Dels råder avsevärd osäkerhet om de omständigheter under vilka avtalet kommer att gälla. Ju mer anpassat avtalet är till förändringar i omvärlden, desto bättre kommer det att vara, men detta är förknippat med kostnader. Handelsavtal återspeglar därför en avvägning mellan avtalens förmåga att ge bra ekonomiska utfall och kostnaderna för att utforma komplicerade kontrakt.

Anders Åkerman (2008) studerar tillväxteffekter av regional integration och internationell handel. Exempelvis studeras effekten av Öresundsbron på näringslivets sammansättning och produktivitet i Sydsverige. Han finner att handel och regional integration ökar tillväxten genom att högproduktiva företag växer medan svaga företag slås ut.

OMVÄRLDSKUNSKAP

I takt med att globaliseringen ökar blir svensk ekonomi allt mer påverkad av den ekonomiska utvecklingen i omvärlden. Detta har om inte förr blivit väldigt tydligt i samband med den globala kris som bröt ut hösten 2008 och som visade på intimt sammankopplade finansiella marknader. Det är också självklart att när exporten uppgår till ca 50 procent av BNP så kommer den utländska konjunkturen att snabbt påverka den reala sidan av svensk ekonomi. Det har följaktligen blivit viktigt att förstå den ekonomiska utvecklingen i omvärlden och ett antal sådana projekt har därför igångsatts under senare år.

En stor del av omvärldsforskningen vid IFN fokuserar i dag på Asien. Det

är naturligt eftersom Asien blir ekonomiskt allt starkare och står för en snabbt ökande andel av världens produktion, handel och investeringar. Detta leder i sin tur till att kopplingarna mellan svensk ekonomi och utvecklingen i Asien förstärks. I synnerhet har de svensk-kinesiska relationerna ökat dramatiskt; de flesta svenska multinationella företag har i dag verksamhet i Kina; Kina är den snabbast växande marknaden för ett stort antal svenska företag och Kina är Sveriges största handelspartner i Asien. Samtidigt gör stora skillnader i kultur, geografi och ekonomisk-politiska system att den generella kunskapen om Asien är förhållandevis låg i Sverige.

En stor del av studierna kretsar kring den ekonomiska utvecklingen i Kina (t.ex. Lindbeck 2007). Andra studier fokuserar på utländska direktinvesteringar i Kina. Dessa syftar ofta till att undersöka investeringars påverkan på teknisk utveckling och på den kinesiska arbetsmarknaden (t.ex. Karlsson m.fl. 2009). Exempelvis undersöks om utländska företag bedriver forskning och teknikutveckling i Kina och om närvaron av utländska företag påverkar samma aktiviteter i kinesiskt ägda företag.

Andra studier fokuserar mer på hur utvecklingen i Kina påverkar Europa. Kina har numera en tydlig ambition att förvandlas från ”världens fabriks-golv” till en kunskapsintensiv industrination, bl.a. genom att attrahera högteknologiska utländska företag. Detta ger bilden av en kommande hård konkurrens om ingående investeringar där både Kina och EU försöker göra sig så attraktiva som möjligt som värdland. Oxelheim och Ghauri (2008) analyserar konkurrensen om de ingående investeringarna i termer av en icke-transparent kapplöpning.

Andra delar av Asien än Kina har också studerats i rapporter från IFN. Speciellt intressant är arbeten om Asiens andra gigant – Indien. Robin Douhan och Anders Nordberg (2008) studerar exempelvis IT-sektorns möjligheter att vara motor för den ekonomiska tillväxten i Indien. Deras studie visar att samtidigt som denna sektor expanderat har andra delar av ekonomin halkat efter. I uppsatsen utvecklas en teoretisk modell för att belysa betydelsen av kopplingar mellan olika branscher inom en ekonomi. Studien lyfter fram problemen med att knyta för stor tilltro till en IT-sektor som grundar sig på exportefterfrågan, men som endast i begränsad omfattning stimulerar andra delar av ekonomin.

AVSLUTNING

Svensk ekonomi blir allt mer integrerad med omvärlden. Det är ingen överdrift att hävda att dagens globalisering saknar historiskt motstycke. Svenska företag har en allt större del av sin försäljning och produktion i främmande länder och svensk ekonomi påverkas allt mer av den globala utvecklingen.

I ljuset av denna utveckling är det en självklarhet att forskning kring globaliseringens bestämningsfaktorer och ekonomiska effekter har haft och fortsätter att ha en central roll på IFN. Dagens forskning fortsätter en gammal forskningstradition, t.ex. forskningen kring multinationella företag, men är även en anpassning till förändringar i den verklighet där svenskt näringsliv verkar. Inte minst har det ökade antalet internationella företagsförvärv, betydelsen av regional och global handelsliberalisering och Asiens växande ekonomiska styrka kommit att prägla forskningen vid IFN.

Det är vår förhoppning att utnyttjandet av tradition och erfarenhet i kombination med fokus på relevans och verklighetsförankring ska borga för att IFN bibehåller sin position som en viktig aktör för analyser av globaliseringen och dess ekonomiska konsekvenser.

REFERENSER

- Andersson, Thomas och Torbjörn Fredriksson (1993), *Sveriges val, EG och direktinvesteringar*. Bilaga 7 till Rapport till EG-konsekvensutredningen, samhällsekonomi. Stockholm: Fritzes.
- Baldwin, Richard E. och Philippe Martin (1999), "Two Waves of Globalization: Superficial Similarities, Fundamental Differences". NBER Working Paper nr 6904.
- Bergh, Andreas (2007), *Den kapitalistiska välfärdsstaten*. Stockholm: Norstedts.
- Berntsson, Lennart och Gunnar Persson (1968), *U-hjälp och imperialism*. Stockholm: Bonniers Förlag
- Bordo, Michael, D., Barry Eichengreen och Douglas A. Irwin (1999), "Is Globalization Today Really Different Than Globalization a Hundred Years Ago?". NBER Working Paper nr 7195.
- Braconier, Henrik och Karolina Ekholm (2000), "Swedish Multinationals and Competition from High- and Low-Wage Locations". *Review of International Economics*, vol. 8, nr 3, 448–461.
- Braunerhjelm, Pontus (1990), *Svenska industriföretag inför EG 1992 – förväntningar och planer*. Stockholm: IUI.
- Dahmén, Erik (1950), "Ekonomiska utredningar och ekonomisk forskning till industriens tjänst". I *Industriproblem 1950*. Stockholm: IUI.
- Douhan, Robin och Anders Nordberg (2008), "Is the Elephant Stepping on its Trunk? The Problem of India's Unbalanced Growth". IFN Working Paper nr 778.
- Ekholm, Karolina (2008), *Globaliseringens drivkrafter och samhällsekonomiska konsekvenser*. Underlagsrapport nr 9 till Globaliseringsrådet. Stockholm: Regeringskansliet och Utbildningsdepartementet.
- Fors, Gunnar och Roger Svensson (2002), "R&D and Foreign Sales in Swedish Multinationals: A Simultaneous Relationship?". *Research Policy*, vol. 31, nr 1, 97–107.
- Ganslandt, Mattias och James A. Markusen (2001), "Standards and Related Regulations in International Trade: A Modeling Approach". I Keith E. Maskus och John S. Wilson (red.), *Quantifying the Impact of Technical Barriers to Trade: Can It Be Done?* Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

- Golub, Stephen S. (2003), "Measures of Restrictions on Inward Foreign Direct Investment for OECD Countries". *OECD Economic Studies*, vol. 36, 86–116.
- Grossman, Gene M. och Esteban Rossi-Hansberg (2008), "Trading Tasks: A Simple Theory of Offshoring". *American Economic Review*, vol. 98, nr 5, 1978–1997.
- Hakkala, Katariina, Fredrik Heyman och Fredrik Sjöholm (2008), *Arbetsmarknadseffekter av utländska direktinvesteringar*. Underlagsrapport nr 16 till Globaliseringsrådet. Stockholm: Regeringskansliet och Utbildningsdepartementet.
- Hansson, Pär, Patrik Karpaty, Markus Lindvert, Lars Lundberg, Andreas Poldahl och Lihong Yun (2007), *Svenskt näringsliv i en globaliserad värld: effekter av internationaliseringen på produktivitet och sysselsättning*. Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS). Rapport A2007:004. Stockholm: ITPS.
- Harrison, Ann (2006), *Globalization and Poverty*. Chicago: University of Chicago Press.
- Henrekson, Magnus och Ulf Jakobsson (2008), *Globaliseringen och den svenska ägarmodellen*. Underlagsrapport nr 19 till Globaliseringsrådet. Stockholm: Regeringskansliet och Utbildningsdepartementet.
- Hermele, Kenneth och Karl-Anders Larsson (1977), *Solidaritet eller imperialism*. Stockholm: Liber Förlag.
- Heyman, Fredrik, Fredrik Sjöholm och Patrik Gustavsson Tingvall (2007), "Is There Really a Foreign Ownership Wage Premium? Evidence from Matched Employer-Employee Data". *Journal of International Economics*, vol. 73, nr 2, 355–376.
- Heyman, Fredrik, Helena Svaleryd och Jonas Vlachos (2008), "Competition, Takeovers and Gender Discrimination". IFN Working Paper nr 734.
- Horn, Henrik, Giovanni Maggi och Robert Staiger (2009), "Trade Agreements as Endogenously Incomplete Contracts". *American Economic Review*, under publicering.
- Karlsson, Sune, Nannan Lundin, Fredrik Sjöholm och He Ping (2009), "Foreign Firms and Chinese Employment". *The World Economy*, under publicering.
- Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering (1945), *Svensk handelspolitik efter kriget*. Stockholm: IUI.
- Lindbeck, Assar (2007), "China's Reformed Economy". *CESifo Forum*, vol. 8, nr 1, 8–14.
- Lundberg, Lars (1976), *Handelshinder och handelspolitik*. Stockholm: IUI.
- Lundberg, Lars (2009), "Forskningsmiljön på IUI för 40 år sedan ur ett doktorandperspektiv". I denna volym.
- Lundborg, Per (1991), "Determinants of Migration in the Nordic Labor Market". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 93, nr 3, 363–375.
- Norbäck, Pehr-Johan och Lars Persson (2008), "Globalization and Profitability of Cross-border Mergers & Acquisitions". *Economic Theory*, vol. 35, nr 2, 241–266.
- Norbäck, Pehr-Johan, Lars Persson och Jonas Vlachos (2006), "Cross-Border Acquisitions and Corporate Taxes: Efficiency and Tax Revenues". IFN Working Paper nr 663.
- Ohlsson, Lennart (1969), *Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten i Sverige 1871–1966*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Ohlsson, Lennart (1976), *Svensk verkstadsindustris internationella specialisering*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Oxelheim, Lars (1987), *International Financial Market Fluctuations – Corporate Forecasting and Reporting Problems*. Chichester: John Wiley and Son.

- Oxelheim, Lars (1990), *International Financial Integration*. Berlin: Springer-Verlag.
- Oxelheim, Lars och Pervez Ghauri (2008), "EU – China and the Non-transparent Race for Inward FDI". *Journal of Asian Economics*, vol. 19, nr 4, 358–370.
- Sala-i-Martin, Xavier (2006), "Comment". I Ann Harrison (red.), *Globalization and Poverty*. Chicago: University of Chicago Press.
- Samuelsson, Hans-Fredrik (1977), *Utländska direkta investeringar i Sverige: en ekonometrisk analys av bestämningsfaktorerna*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Svaleryd, Helena och Jonas Vlachos (2002), "Markets for Risk and Openness to Trade: How Are They Related?". *Journal of International Economics*, vol. 57, nr 2, 369–395.
- Svennilson, Ingvar (1959), *Perspektiv på Västeuropas utveckling 1955–1975*. Småtryck från IUI. Stockholm: IUI.
- Swedenborg, Birgitta (1979), *The Multinational Operations of Swedish Firms – An Analysis of Determinants and Effects*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Swedenborg, Birgitta (2009), "Mina år på IUI: 1969–81 och 1986–90". I denna volym.
- Åkerman, Anders (2008), *Essays on International Trade, Productivity and Firm Heterogeneity*. Doktorsavhandling, nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet.

FÖRFATTARPRESANTATION



Fredrik Sjöholm är född 1966. Han disputerade 1997 vid nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet på en avhandling om internationella teknologiflöden och ekonomisk tillväxt och blev docent vid samma institution 2002. År 1997 flyttade han till Japaninstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm och 1999 till nationalekonomiska institutionen vid Singapore National University. I slutet av 2001 var han tillbaka vid Handelshögskolan och 2007 rekryterades han till IFN. Samma år blev han adjungerad professor i nationalekonomi vid Örebro universitet.

Fredrik Sjöholms forskning fokuserar på två områden. Det första är ekonomiska effekter av utländska direktinvesteringar. Frågeställningar som analyseras inkluderar exempelvis om utländska företagsuppköp av svenska företag påverkar löner och sysselsättning. Hans andra huvudområde är ekonomisk utveckling i Ostasien. Han har bland annat undersökt hur utländska företag har bidragit till handel, sysselsättning och tillväxt i regionen.

Fredrik Sjöholm är chef för forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen. Han är External Fellow vid Leverhulme Centre for Research on Globalisation and Economic Policy (GEP) vid University of Nottingham och medlem av Asian Economic Panel och East Asian Economic Association's Council of Fellows.